

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук

ЗАТВЕРДЖЕНО

Факультет конструювання та дизайну

19 червня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Історія та філософія української
державності**

Галузі знань G «Інженерія, виробництво та будівництво»
Спеціальність G11 «Машинобудування (за спеціалізаціями)»
Освітня програма «Машинобудування»
Факультет конструювання та дизайну

Розробники: Білан С.О., професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, доктор історичних наук, професор
Чорноморденко Д.І. доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації, кандидат філософських наук, доцент

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни
«Історія та філософія української державності»

Освітня компонента «Історія та філософія української державності» є обов'язковою складовою ОПП «Машинобудування». Вона охоплює коло теоретичних і практичних проблем історії українських земель від найдавніших часів до сьогодення в контексті світової історії. Вивчення дисципліни сприяє процесу формування у студентів історичного мислення, вміння аналізувати й узагальнювати історичні події та явища, визначати їх суть, причинно-наслідкові зв'язки між ними, виділяти основне, об'єктивне і суб'єктивне, самостійно оцінювати і інтерпретувати історичний процес, робити правильні висновки з метою успішної розбудови своєї національної держави, усвідомлювати її роль і місце у світовій історії.

Вивчення філософії є важливим чинником духовного збагачення, інтелектуального розвитку, формування світоглядно-методологічної культури студентської молоді, усвідомлення ними свого місця і ролі в суспільстві; визначення ціннісних орієнтирів особистої та соціальної активності громадянина, розуміння проблеми людського буття і насамперед питань: хто є людина, як їй жити, на що орієнтуватися в нових умовах, як долати перешкоди на шляху до мети. Вивчення дисципліни пов'язане зі знаннями інших гуманітарних дисциплін, особливо з політологією, соціологією, історією України, тощо. Знання філософії є методологічною основою вивчення не тільки гуманітарних та суспільно-політичних, а й природничих та технічних дисциплін, зокрема питань пов'язаних з осмисленням феномену техніки та її ролі в сучасному суспільстві.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	бакалавр	
Спеціальність	G11 «Машинобудування (за спеціалізаціями)»	
Освітня програма	«Машинобудування»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	90	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість змістових модулів	4	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Денна форма здобуття вищої освіти	Заочна форма здобуття вищої освіти
Рік підготовки	1 (2026/2027 н.р.)	1 (2026/2027 н.р.)
Семестр	1	1
Лекційні заняття	30 год.	4
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	30 год.	78
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	-

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є послідовне вивчення державно-політичного, соціально-економічного, духовного, етнічного, культурного розвитку українського народу в контексті розвитку світової цивілізації з урахуванням профілю університету.

Цей курс допомагає зрозуміти логіку історичних процесів та усвідомити себе частиною сучасної політичної нації. Допоможе з'ясувати етапи розвитку української державної традиції – від княжої доби (Русь, Галицько-Волинська держава) та козацької республіки (Гетьманщина) до визвольних змагань ХХ століття та сучасної незалежної України. Навчить аналізувати причини успіхів і поразок минулого, розуміти тяглість (неперервність) українського державотворення та бачити зв'язок між історичними подіями й теперішніми викликами. Сформує національну свідомість, патріотизм та громадянську позицію. Курс допомагає розв'язувати історичні міфи та імперські нарративи, які намагалися заперечити право українців на власну державу. Виробить у майбутніх спеціалістів критичне мислення та розуміння цінності державної незалежності як головної умови для вільного розвитку суспільства не тільки в історичному, а і в філософському контексті.

Перелік освітніх компонент, які передують вивченню навчальної дисципліни – відсутні.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК)

ІК. Здатність особи розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК10. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність працювати в команді.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

фахові компетентності (ФК):

ФК1. Здатність застосовувати типові аналітичні методи та комп'ютерні програмні засоби для розв'язування інженерних завдань галузевого машинобудування, ефективні кількісні методи математики, фізики, інженерних наук, а також відповідне комп'ютерне програмне забезпечення для розв'язування інженерних задач галузевого машинобудування.

ФК4. Здатність втілювати інженерні розробки у галузевому машинобудуванні з урахуванням технічних, організаційних, правових, економічних та екологічних аспектів за усім життєвим циклом машини: від проектування, конструювання, експлуатації, підтримання працездатності, діагностики та утилізації.

ФК6. Здатність оцінювати техніко-економічну ефективність типових систем та їхніх

складників на основі застосовування аналітичних методів, аналізу аналогів та використання доступних даних.

ФК8. Здатність реалізовувати творчий та інноваційний потенціал у проектних розробках в сфері галузевого машинобудування.

ФК10. Здатність розробляти плани і проекти у сфері галузевого машинобудування за невизначених умов, спрямовані на досягнення мети з урахуванням наявних обмежень, розв'язувати складні задачі і практичні проблеми підвищення якості продукції та її контролювання.

програмні результати навчання (ПРН):

ПН2. Знання та розуміння механіки і машинобудування та перспектив їхнього розвитку.

ПН3. Знати і розуміти системи автоматичного керування об'єктами та процесами галузевого машинобудування, мати навички їх практичного використання.

ПН4. Здійснювати інженерні розрахунки для вирішення складних задач і практичних проблем у галузевому машинобудуванні.

ПН6. Відшукувати потрібну наукову і технічну інформацію в доступних джерелах, зокрема, іноземною мовою, аналізувати і оцінювати її.

ПН8. Розуміти відповідні методи та мати навички конструювання типових вузлів та механізмів відповідно до поставленого завдання.

ПН10. Розуміти проблеми охорони праці та правові аспекти інженерної діяльності у галузевому машинобудуванні, навички прогнозування соціальних й екологічних наслідків реалізації технічних завдань.

ПН12. Застосовувати засоби технічного контролю для оцінювання параметрів об'єктів і процесів у галузевому машинобудуванні.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Українська державність: витоки, форми, тенденції														
Тема 1. Вступ до курсу «Історія української державності». Генеза української державності в епоху середньовіччя: наукова полеміка	1	7	2	2			3	8		2				6
Тема 2. Латентний період українського державотворення: різноманітність і суперечливість трактувань. Українська національна боротьба (сер. XVII ст.). Козацько-гетьманська держава: проблеми наукового переосмислення	3	7	2	2			3	8	1	1				6
Тема 3. Відродження ідеї українського національного	5	8	2	2			4	8	1	1				6

самовизначення та державності в XIX ст. Нові тенденції в суспільно-політичному житті України на початку XX ст.													
Тема 1. Філософія Давнього світу. Формування філософських шкіл Сходу та Заходу	2	6	2	2			2	7		2			5
Тема 2. Філософія Середньовіччя та Відродження. Філософія Нового часу та Просвітництва.	4	6	2	2			2	7	1	1			5
Тема 3. Німецька класична філософія. Некласична філософія XIX-XXI ст.	6	6	2	2			2	7	1	1			5
Разом за змістовим модулем 1		40	12	12			16	45	4	8			33
Змістовий модуль 2. На шляху до відродження державності (XX – поч. XXI ст.)													
Тема 4. Українська революція та альтернативи державотворення (1917-1921 рр.). Радянська форма державності в Україні в умовах тоталітаризму	7	6	2	2			2	6	1	1			4
Тема 5. Україна і друга світова війна: нова парадигма. Зміни в політичному житті України (др. пол. 40–80-х рр. XX ст.)	9	6	2	2			2	6		1			5
Тема 6. Особливості державотворчих процесів в незалежній Україні. Україна і світ: геополітичний фактор в історичній ретроспективі	11	9	4	4			1	6	1	1			4
Тема 7. Аграрний сектор економіки України: історія та сучасність	13	4	1	1			2	5		1			4
Тема 4. Українська філософія	8	6	2	2			2	6	1	1			4
Тема 5. Пізнавальна активність людини. Особливості наукового пізнання	10	6	2	2			2	5		1			4
Тема 6. Соціальна філософія: основні підходи до розуміння суспільства. Аксиологія: цінність буття та стратегії майбутнього	12	9	4	4			1	6	1	1			4
Тема 7. Філософське вчення про буття. Свідомість як фундаментальна категорія філософії	14	4	1	1			2	5		1			4

Разом за змістовим модулем 2		50	18	18		14	45	4	8		33
Усього годин		90	30	30		30	90	8	16		66

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до курсу «Історія української державності». Генеза української державності в епоху середньовіччя: наукова полеміка	2
2	Латентний період українського державотворення: різноманітність і суперечливість трактувань. Українська національна боротьба (сер. XVII ст.). Козацько-гетьманська держава: проблеми наукового переосмислення	2
3	Відродження ідеї українського національного самовизначення та державності в XIX ст. Нові тенденції в суспільно-політичному житті України на початку XX ст.	2
4	Філософія Давнього світу. Формування філософських шкіл Сходу та Заходу	2
5	Філософія Середньовіччя та Відродження. Філософія Нового часу та Просвітництва.	2
6	Німецька класична філософія. Некласична філософія XIX-XXI ст.	2
7	Українська революція та альтернативи державотворення (1917-1921 рр.). Радянська форма державності в Україні в умовах тоталітаризму	2
8	Україна і друга світова війна: нова парадигма. Зміни в політичному житті України (др. пол. 40–80-х рр. XX ст.)	2
9	Особливості державотворчих процесів в незалежній Україні. Україна і світ: геополітичний фактор в історичній ретроспективі	4
10	Аграрний сектор економіки України: історія та сучасність	1
11	Українська філософія	2
12	Пізнавальна активність людини. Особливості наукового пізнання	2
13	Соціальна філософія: основні підходи до розуміння суспільства. Аксіологія: цінність буття та стратегії майбутнього	4
14	Філософське вчення про буття. Свідомість як фундаментальна категорія філософії	1

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Державотворчі традиції на території України в стародавню добу: гіпотези та докази. Державотворчі традиції Княжої доби	2
2	Українські землі у складі іноземних держав XIV – I пол. XVII ст. Українська державність в II половині XVII ст.	2
3	Функціонування державних механізмів на українських землях у XVIII ст. Суспільно-політичний рух в Україні у XIX ст. Національно-демократичні сили в боротьбі за українську державність (поч. XX ст.)	2
4	Боротьба за відновлення державності українського народу (1917–1921 рр.). Суспільно-політичний розвиток українських земель у міжвоєнний період	2
5	Проблеми української державності в роки Другої світової війни. Суспільно-політичні трансформації в Україні (1945–1991 рр.)	2

6	Теорія та практика державного будівництва в умовах незалежності України. Українська держава на сучасному етапі	2
7	Розвиток аграрного сектору України в історичній ретроспективі	2
8	Філософія Давнього світу. Формування філософських шкіл Сходу та Заходу	2
9	Філософія Середньовіччя та Відродження. Філософія Нового часу та Просвітництва.	2
10	Німецька класична філософія. Некласична філософія XIX-XXI ст.	2
11	Українська філософія	2
12	Пізнавальна активність людини. Особливості наукового пізнання	2
13	Соціальна філософія: основні підходи до розуміння суспільства. Аксиологія: цінність буття та стратегії майбутнього	2
14	Філософське вчення про буття. Свідомість як фундаментальна категорія філософії	2

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Первісне суспільство і перші державні утворення на території України. Східні слов'яни. Зародження української державності. Київська Русь.	2
2	Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та інших держав. Українські землі у складі Речі Посполитої (II пол. XVI ст. – I пол. XVII ст.).	2
3	Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ. Українська національна революція середини XVII ст. і становлення козацької державності. Наступ царизму на козацьку державність, правобережні та західноукраїнські землі під владою Польщі в другій половині XVII-XVIII ст.	2
4	Українські землі у складі Російської та Австрійської імперії (кін. XVIII – I пол. XIX ст.). Україна у другій половині XIX ст. Українське національне відродження. Український культурно-національний рух. Україна на початку XX ст. (1900 р. – лютий 1917 р.).	2
5	Українська національно-демократична революція 1917-1920 рр. Економічний та соціально-політичний стан України в 20-30-х роках XX ст.	2
6	Друга світова війна (1939-1945 рр.).	2
7	Україна в роки відбудови і подальшого розвитку народного господарства (1945-1950 рр.). Соціально-економічні та політичні процеси в Україні в другій половині 50-х – середині 80-х років. Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985-1991 рр.).	2
8	Україна в умовах розбудови незалежності. Суть та основні напрями сучасної аграрної реформи.	1
9	Філософська пропедевтика.	2
10	Філософія Давнього світу. Філософія Середньовіччя та Відродження	2
11	Філософія Середньовіччя та Відродження	2
12	Філософія Нового часу та Просвітництва	2
13	Німецька класична філософія	2
14	Некласична філософія XIX-XXI ст.	2

15	Українська філософія	2
16	Філософське вчення про буття. Свідомість як фундаментальна категорія філософії	1
	Разом	30

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- тестування;
- захист творчих робіт;
- пірінгове оцінювання.

7. Методи навчання

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- кейс-метод;
- метод проєктного навчання;
- метод перевернутого класу, змішаного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму;
- метод гейміфікованого навчання.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінюють знання здобувача вищої освіти за 100-бальною шкалою, яку переводить у національну оцінку згідно з чинним «Положенням про екзамени та заліки у НУБіП України».

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Українська державність: витоки, форми, тенденції		
Семінар 1. Державотворчі традиції на території України в стародавню добу: гіпотези та докази. Державотворчі традиції Княжої доби	РН2. Знання та розуміння механіки і машинобудування та перспектив їхнього розвитку. РН3. Знати і розуміти системи автоматичного керування об'єктами та процесами галузевого машинобудування, мати навички їх практичного використання.	10
Семінар 2. Українські землі у складі іноземних держав XIV – I пол. XVII ст. Українська державність в II половині XVII ст.	РН4. Здійснювати інженерні розрахунки для вирішення складних задач і практичних проблем у галузевому машинобудуванні.	10
Семінар 3. Функціонування державних механізмів на українських землях у XVIII ст. Суспільно-політичний рух в Україні у XIX ст. Національно-демократичні сили в боротьбі за українську державність (поч. XX ст.)	РН6. Відшукувати потрібну наукову і технічну інформацію в доступних джерелах, зокрема, іноземною мовою, аналізувати і оцінювати її.	10
Семінар 1. Філософія Давнього світу. Формування філософських шкіл Сходу та Заходу	РН8. Розуміти відповідні методи та мати навички конструювання типових вузлів та механізмів відповідно до поставленого завдання.	10
Семінар 2. Філософія		10

Середньовіччя та Відродження. Філософія Нового часу та Просвітництва.	PH10. Розуміти проблеми охорони праці та правові аспекти інженерної діяльності у галузевому машинобудуванні, навички прогнозування соціальних й екологічних наслідків реалізації технічних завдань. PH12. Застосовувати засоби технічного контролю для оцінювання параметрів об'єктів і процесів у галузевому машинобудуванні.	
Семинар 3. Німецька класична філософія. Некласична філософія XIX-XXI ст.		10
Семинар 4. Українська філософія		10
Модульна контрольна робота 1.		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. На шляху до відродження державності (XX – поч. XXI ст.)		
Семинар 4. Боротьба за відновлення державності українського народу (1917–1921 рр.). Суспільно-політичний розвиток українських земель у міжвоєнний період		10
Семинар 5. Проблеми української державності в роки Другої світової війни. Суспільно-політичні трансформації в Україні (1945–1991 рр.)		10
Семинар 6. Теорія та практика державного будівництва в умовах незалежності України. Українська держава на сучасному етапі		10
Семинар 7. Розвиток аграрного сектору України в історичній ретроспективі		10
Семинар 5. Пізнавальна активність людини. Особливості наукового пізнання		10
Семинар 6. Соціальна філософія: основні підходи до розуміння суспільства. Аксиологія: цінність буття та стратегії майбутнього		10
Семинар 7. Філософське вчення про буття. Свідомість як фундаментальна категорія філософії		10
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	
Курсовий проект/робота (за наявності)		100

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn – <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=644> , <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3918>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Білан С.О., Любовець О.М., Стрілець В.В. та ін. Історія української державності. Методичні рекомендації для студентів першого курсу денної форми навчання з усіх спеціальностей НУБіП України. Методичні рекомендації для студентів першого курсу денної форми навчання з усіх спеціальностей НУБіП України. Київ, 2023. 147 с.
2. Білан С.О., Кравченко Н.Б., Кропивко О.М. та ін. Історія української державності: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Київ, 2023. 130 с.

«Історія»

1. Аніщук Н. В. Історія і перспективи української державності: навч.-метод. посіб. Одеса: Юридична література, 2021. 88 с.
2. Бевз Т. Українська державність: ідеологія, політика, практика / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К.: ІІЕНД, 2022. – 247 с.
3. Борисова О., Климов А. Історія української державності Підручник у 2-х томах. Т.1. – К.: Кондор, 2020. – 344 с.
4. Дециньський Л. Є. та ін. Історія України та її державності. – Львів: «Львівська

- політехніка», 2021. – 474 с.
5. Дорошко, М. Історія України : знакові події та особистості / Микола Дорошко. – Київ : ТОВ «ОСНОВА-ПРИНТ ПЛЮС», 2021. – 472 с.
 6. Єрмолаєв, В. М. Історія держави і права України : підручник / В. М. Єрмолаєв. – Харків : Право, 2021. – 472 с.
 7. Захарченко П.П. Історія держави і права України. – К.: Фенікс, 2022. – 496 с.
 8. Зінкевич Р., Ратушна О., Нагірняк А. Історія державності та культури України. – Харків, 2023. – 201 с.
 9. Історія української державності: конспект лекцій / Т. Батюк та ін. Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка, 2023. – 168 с.
 10. Климов А., Борисова О. Історія української державності. – К.: Кондор, 2021. – 344 с.
 11. Офіцинський, Р. А. Історія УПА / Роман Офіцинський ; [худ.-оформ. Є. В. Вдовиченко]. – Харків : Орбіта, 2021. – 127 с.
 12. Пониपाляк, А. Останній командир УПА. Життя і боротьба Василя Кука / Аліна Понипаляк. – Київ : Наш формат, 2021. – 256 с.
 13. Українська державність / упоряд. Ж. П. Копитко, Н. В. Козенюк; ред.: О. М. Трубайчук. – Київ, 2024. – 150 с.
 14. Ухач В.З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). – Тернопіль: Вектор, 2021. – 378 с.
 15. www.litopys.org.ua Ізборник
 16. www.history.org.ua Інститут історії України НАН України
 17. www.nbuv.gov.ua Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
 18. <https://www.iananu.org.ua/> Інститут археології НАН України
 19. <https://web.archive.org/web> Указ Президента України №423/2021 «Про День Української Державності»
 20. <https://uk.wikipedia.org/wiki> День Української Державності
 21. <https://www.youtube.com/watch?v=AaRbgs8CeZ0> Святкування Дня Української Державності у День Хрещення Київської Русі
 22. <http://www.golos.com.ua/article/314085> Українська державність: поняття, основні ознаки, символи, атрибути, витоки та етапи становлення
 23. <https://mltk.co.ua/stanovlennia-ukrains-koi-derzhavnosti/> Становлення української державності
 24. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society> Українська державність: чому і як треба відповідати Путіну
 25. <https://burshtyn-rada.if.gov.ua> Історична довідка про етапи українського державотворення
 26. <https://armyinform.com.ua> Заснування держави Україна Великим князем і гетьманом Богданом Хмельницьким
 27. <https://www.radiosvoboda.org/a/30548065.html> Період княжої України-Русі. Чию історію популяризує заповідник «Софія Київська»?
 28. https://mtt.in.ua/ist-ukr_1991-2010_derzhavotvorchy-protsey/ Початок державотворчих процесів у незалежній Україні
 29. <https://uahistory.co/book/ukrzno/165.html> Державотворчі процеси в Україні в умовах незалежності
 30. <https://vlp.com.ua/node/4098> Історія України та її державності. Курс лекцій
 31. <https://www.radiosvoboda.org> 30 подій, що сформували і зміцнили Незалежність України
 32. <https://nv.ua/ukr/project/istoria-100-vydayushchikhsya-l-40004783.html> 100 видатних особистостей в історії України
 33. https://pidru4niki.com/1348010443231/pravo/derzhavnist_kiyivskoyi_rusi Формування державності у східних слов'ян. Виникнення Давньоруської держави

34. <http://litopys.org.ua/pivtorak/pivt06.htm> Київська Русь – ранньоукраїнська держава
35. http://history.org.ua/LiberUA/Book/kn_sl/1.pdf Виникнення й еволюція державності
36. https://arm.naiu.kiev.ua/books/history/material/navmat/tema_1/lekcija.html Україна від найдавніших часів до другої половини XVII ст.
37. <https://armyinform.com.ua> Як московія привласнила собі історію Київської Русі
38. <https://dyvys.info/2022/05/07/chomu-ruski-ne-rosiyani-a-kyivska-rus-ne-rosiya/> Чому руські – не росіяни, а Київська Русь – не росія
39. <https://localhistory.org.ua> Чому саме Україна – справжня спадкоємиця Русі
40. <https://www.youtube.com/watch?v=Ox27K6CYjYA> Уроки історії: Історія української державності

«Філософія»

1. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана. ФІЛОСОФІЯ: Підручник. – Львів: Місіонер, 2020. – 784 с.
2. Культенко В. П. Філософія : навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2024. 161 с. ISBN 978-617-8368-78-4. Режим доступу: [Електронна версія](#)
3. Філософія. Бліхар В. С., Цимбалюк М. М., Гайворонюк Н. В., Левкулич В. В., Шандра Б. Б., Свищо В. Ю. Філософія : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Ужгород : Говерла, 2021. 440 с. Режим доступу: [PDF підручника](#)
4. Філософія. Литвинчук О. В., Муляр В. І. Філософія : навч. посіб. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2021. Режим доступу: [Електронний архів Житомирської політехніки.](#)
5. Філософія. Рижак Л. Філософія. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2022. 650 с.
6. Петінова О. Б. Філософія : навчальний посібник. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2025. 236 с.
7. Утюж І. Г., Денисенко В. В. Філософія : навч. посіб. для семінарських занять та самостійної роботи студентів. Запоріжжя: ЗДМФУ, 2025. 166 с.
8. Іванова Оксана Станіславівна Філософія : курс лекцій [Електронний ресурс]. – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2025. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/32522>.
9. Чорноморденко І. В., Гоцалюк А. А., Покотило К. М. та ін. Філософія науки, техніки, архітектури : навчальний посібник. Київ : КНУБА, 2025. 308 с.
10. Розумна Ю. Історія філософії: пізня античність, середні віки : навчально-методичний посібник. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2025. 224 с.
11. Ancient Philosophy: A Contemporary Introduction. Shields, C. (2023). Ancient philosophy: A contemporary introduction (2nd ed.). Routledge.
12. Medieval Philosophy: A Contemporary Introduction
13. Arlig, A. W. (2023). Medieval philosophy: A contemporary introduction. Routledge.
14. The Multiverse: A Philosophical Introduction. Introducing Philosophy: A Text with Integrated Readings.
15. Solomon, R. C., Higgins, K. M., & Martin, C. (Eds.). (2024). Introducing philosophy: A text with integrated readings (13th ed.). Oxford University Press.

16. An Introduction to Philosophy. Payne, R. W. (2023). An introduction to philosophy. BCcampus.
17. Peron, S. (2025). Introduction to Philosophy. ROTEL/Open Textbook Library.
18. Sherman, S. B., Holland, R. A., & Osmundsen, G. S. (2025). An Introduction to Philosophy: A Christian Guide to the Things That Really Matter. Zondervan Academic.
19. Vaughn, L. (2023). Living Philosophy: A Historical Introduction to Philosophical Ideas (4th ed.). Oxford University Press.